

Дубравська Н.М.,
к.психол.н., доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
Москаленко Ю., студентка 2 курсу ННІ педагогіки

Особливості екологічного виховання молодших школярів

Загальноосвітня школа покликана виховувати школярів у душі любові до рідної природи, охорони навколишнього середовища. У школах природоохоронна освіта учнів здійснюється в різних напрямках: на уроках, заняттях гуртків, під час проведення екскурсій, у процесі суспільно-корисної праці, різних масових заходів, тощо. Багато учнів беруть участь в природоохоронних заходах, однак не всі до кінця усвідомлюють цінність і глобальність проблем охорони природи. Школярі не чітко уявляють норми ставлення людей до природного середовища, протиріччя, що виникають у системі: техніка – суспільство – природа.

Багато вчених і педагогів досліджували особливості екологічного виховання молодших школярів. Про це свідчать психолого-педагогічні наукові та методичні праці І.Д. Зверєва, А.Н. Захлібного, С.М. Глазачова та ін. Зокрема, на думку педагога А.П. Сидельковського головною метою успішного формування в учнів екологічної культури є вміле поєднання навчального матеріалу екологічного змісту із практичною діяльністю школярів у природному середовищі. Психолог О.М. Кудрявцева наголошує на необхідності системного підходу до екологічного виховання, який передбачає поєднання переконань-готовності до безпосередньої діяльності у природі.

Важливість екологічної освіти і виховання всього населення, зокрема учнів, визначається потребами суспільства, в якому збереження природного середовища, сприятливого для здоров'я і життя людини, вважається однією з найбільш актуальних проблем.

Виходячи з важливості і складності цих завдань, екологічне виховання школярів має здійснюватися з першого по випускний клас. Від того, настільки повноцінно усвідомлюють учні необхідність дбайливого і бережливого ставлення до природи як національного суспільного багатства, вмітимуть передбачати наслідки своєї поведінки, а також дій інших людей у природі, спиратися на глибоко наукові знання при виборі рішень по відношенню до природи у процесі своєї трудової діяльності, істотною мірою залежатиме майбутнє людства. Формування бережливого ставлення школяра до природного середовища здійснюється і в процесі ідейно-політичного, трудового, морального, естетичного й фізичного виховання. Кожен з цих напрямків виховання сприяє формуванню в учнів усвідомлення необхідності дбати про природу, допомагає виробити у них прагнення поліпшувати та збагачувати її [1].

Екологічне виховання учнів передбачається у процесі вивчення багатьох навчальних предметів. Проте кожен школяр потребує індивідуального підходу на основі вивчення і врахування його вікових і психологічних особливостей. Тому для досягнення позитивних результатів в екологічній освіті і вихованні учнів важливо брати до уваги як їх вікові, так і індивідуальні особливості, риси характеру, ставлення до навчання, їх мотивацію, потреби і здібності кожного школяра. Лише за цієї умови вчитель зможе забезпечити свідоме і повноцінне сприйняття дитиною навчального матеріалу, виробити у неї правильне ставлення до навколишнього середовища, сформувати екологічну культуру.

Науковцями були визначені наступні умови екологічного виховання:

- комплексний підхід до вивчення природи з використанням міжпредметних зв'язків;

- врахування вікових, індивідуально-психологічних особливостей школярів, їх пізнавальних можливостей у процесі екологічного навчання і виховання;

- організація безпосередньої діяльності учнів по охороні та поліпшенню природного середовища своєї місцевості під час навчальної та суспільно-корисної праці;

- вибір оптимальних форм, методів і прийомів екологічного виховання;

- вплив вчителя на вихованців власним прикладом бережливого, дбайливого ставлення до навколишньої природи;

- єдність дій усього педагогічного колективу школи в екологічному вихованні учнів [4].

У теорії і практиці екологічного виховання доцільно виходити із завдання формування всебічно розвиненої особистості, яка має активну життєву позицію і спрямовує свою діяльність на збереження і вдосконалення навколишнього середовища. Відповідно до цього шляхи поліпшення екологічної освіти й виховання полягають у:

- поглибленні взаємозв'язку екологічної освіти, зростанні уваги до цієї проблеми в програмах з усіх навчальних предметів;

- посиленні уваги до міжпредметних зв'язків у процесі вивчення циклу природничих і гуманітарних наук;

- розвитку в кожного школяра мотивів відповідального ставлення до природи, спираючись на його індивідуальні психологічні особливості;

- удосконалення форм і методів педагогічного впливу на учня, залученні його до безпосередньої практичної діяльності по охороні природи;

- створенні в кожній школі відповідної навчально-матеріальної бази: кімнат, куточків охорони природи з належним оформленням;

- якісний підготовці і перепідготовці вчителів з питань екологічної освіти і виховання шкільної молоді з урахуванням специфіки свого навчального предмета та досягнень сучасної педагогічної науки [4].

Відомо, що найбільш могутнім засобом впливу на учня є особистість учителя. Для ефективного екологічного виховання школярів педагогу сьогодні потрібно володіти великою ерудицією, широкою освіченістю, інформацією в суміжних галузях знань, бути добре обізнаним з питаннями

політичного і економічного життя, мистецтва, моралі та ін. Особливо важливо володіти здатністю до творчості, вмінням долати перешкоди і вносити постійно щось нове у життя школярів. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема вивчення і поширення передового досвіду вчителів, які вже досягли певних успіхів в екологічній освіті й вихованні учнів.

Важливо також пам'ятати, що дитина – не тільки об'єкт виховання, а й суб'єкт, особистість із своїми нахилами, здібностями, інтересами, захопленнями. Саме це треба вивчати і знати кожному педагогу для досягнення бажаної мети. Нині жоден педагог не може стояти осторонь від питань виховання екологічної культури учнів, яке має стати невід'ємною складовою навчально-виховного процесу [3].

В умовах сьогодення гостро постали перед людством екологічні проблеми: забруднення ґрунтів, повітря, водою токсичними відходами, вимирання десятків видів рослин та тварин, озонові діри, збереження генофонду та ін. Головною причиною усіх негараздів природи була і є людина. Не усвідомлюючи свого місця у навколишньому природному середовищі, вона шкодить насамперед собі, своїм нащадкам. Ось чому зараз перед учителями та вихователями стоїть завдання екологічної освіти і виховання молоді, яке починати слід розв'язувати з найменших школярів, враховуючи їхні морально-психологічні особливості. Діти цього віку сприймають на віру все сказане вчителем, його думка є для них більш вагомою, ніж думки друзів-однолітків, інших дорослих. Вони більш емоційні, ближче до серця сприймають негаразди інших, сильніше співпереживають.

Навчання та виховання повинні активізувати внутрішні можливості самої дитини. Тільки тоді, коли учень самостійно керує своєю поведінкою, мету екологічного виховання можна вважати досягнутою. Щоб навчитися контролювати поведінку, необхідно насамперед знати екологічне право, тобто ті юридичні закони, які регулюють відносини людини і природи.

Звичайно, не потрібно надавати учням професійну юридичну підготовку, адже еколого-правова культура є частиною загальної національної культури, сприяє формуванню світогляду, підвищує соціальну активність дітей, формує свідоме ставлення школярів до своїх прав і обов'язків. Саме це і є метою еколого-правового виховання: основні принципи екологічного законодавства повинні стати власними переконаннями дітей, стати нормами повсякденного життя.

Учителю слід формувати в учнів початкової школи поняття про природоохоронні території України, зосередити увагу на заповідниках, заказниках, парках, природоохоронних об'єктах рідної місцевості, ознайомити їх з історією, розташуванням, особливостями, об'єктами, що в них охороняються. Молодші школярі повинні усвідомити, навіщо необхідно охороняти природу, і до яких наслідків може призвести нераціональна та бездумна діяльність людини.

Результатом екологічного виховання молодших школярів має стати розвинене емоційне сприймання, бажання активно включатись у роботу з охорони й захисту об'єктів природи. Створена грою творча наукова атмосфера задовольняє вікові потреби молодшого шкільного віку в пізнавальній активності і є одним із засобів формування в учнів екологічної культури.

Список використаної літератури:

1. Байченко С. Щоб не згас інтерес // Початкова школа. – 1999. - №1. – С. 49-51.
2. Волкова А. Екологічне виховання школярів. – К., 1985. – 45 с.
3. Писарчук Є., Кухта А. Екологічне виховання учнів. – К.: Радянська школа, 1990. – С. 3-7.
4. Логачевська С. Постійний взаємозворотний зв'язок – одна з передумов диференціації навчання // Початкова школа. – 1999. – № 3. – С. 49-51.